

Захист охоронюваного законом інтересу особи, яка фактично контролює комерційну таємницю та ноу-хау може здійснюватися: 1) за допомогою законодавства про недобросовісну конкуренцію, або 2) засобами цивільного права і способами, передбаченими цивільним законодавством України. Загальний перелік способів захисту цивільних прав та інтересів міститься в ст. 16 ЦК України, ст. 20 Господарського кодексу України (далі – ГК України). Однак не всі вони можуть бути використані щодо комерційної таємниці чи ноу-хау, оскільки характер порушеного інтересу особи і природа самого порушення ставлять звичайні рамки можливо вибору. Також необхідно мати на увазі, що суд може захистити цивільне право або інтерес іншим способом, який був встановлений договором, між особою, яка фактично контролює доступ до комерційної таємниці чи ноу-хау і особою, яка в силу договору набула «право доступу» до неї (ч.2 ст. 16 ЦК України).

Необхідно враховувати і той факт, що суд може відмовити в захисті особі, якщо вона при цьому порушила права або інтереси інших осіб. Такий спосіб відноситься до дій, якщо вони здійснюються з метою причинити шкоду іншій особі шляхом зловживання «правом доступу» до комерційної таємниці та ноу-хау, її отриманням, розповсюдженням і зберіганням. Зокрема не допускаються дії з метою неправомірного обмеження конкуренції, зловживанням монопольним становищем на ринку, а також недобросовісною конкуренцією. Держава відмовляє в захисті охоронюваного законом інтересу особі щодо комерційної таємниці у тому випадку, якщо вона не притримувалась моральних засад суспільства (ч.3 ст. 16, ч.3–5 ст. 13 ЦК України).

УДК 347.195 (043.2)

Іванов С. О., к.ю.н., доцент,
Національний університет ДПС України, м Ірпінь

Сніцар І. В., к.п.н., доцент,
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ РІВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА ПЕРЕД ЗАКОНОМ

У нинішніх політичних та економічних умовах важливим є питання окреслення місця держави у всіх сферах соціального буття, у тому числі у цивільних відносинах. Резонним залишається питання змісту моделі побудови поведінки держави у майновому обороті: або як активного рівноправного учасника цивільних відносин, або як суб'єкта публічного права, з відповідним імперативним потенціалом впливу. Вирішення цього питання залежить від змісту прописаних нормативних правил регулювання правового статусу держави у цивільних відносинах. Щодо цього слід ви-

знати про наявні суперечки не тільки у чинному законодавстві, але й у науці права.

На науковому рівні поширеними є два варіанти розв'язання питання цивільно-правового становища держави: визнання держави особливим *учасником* цивільних відносин (не розглядаючи її суб'єктом цивільного права); визнання держави *суб'єктом* цивільного права.

Положення про державу, що не виступала суб'єктом цивільного права, було актуальним у радянський період. Радянська держава рідко виступала від свого імені у цивільних відносинах, а відтак чинне в той період цивільне законодавство не визначало чітко статус держави як безпосереднього суб'єкта названих відносин [1, с. 11–12]. Кодифіковані акти радянського цивільного законодавства (наприклад, ЦК УРСР від 18 червня 1963 р.) не містили положення про цивільну правосуб'єктність держави.

Наведена вище концепція участі держави у цивільних відносинах актуальною є й сьогодні. Вчені зазначають, що на момент участі в цивільних відносинах держава та її утворення зберігають за собою статус суб'єкта публічного, а не приватного (цивільного права). Такі суб'єкти хоча й визнаються учасниками цивільних відносин, однак у ЦК України вони не іменуються як «особи» [2, с. 121–122].

Подібна ситуація про закріплення за публічно-правовими утвореннями статусу суб'єктів виключно адміністративно-правових відносин, спостерігається нині у законодавстві Франції. Ці особи не беруть участь у цивільно-правових відносинах, оскільки будь-яке правовідношення за їх участю виключається із сфери цивільно-правового впливу. У Великобританії, як і у Франції, питання господарської діяльності публічно-правових утворень також входять у сферу адміністративного права [3, с. 21].

По іншому питання правового становища держави у цивільних відносинах вирішено у законодавстві Німеччини, де поняття «публічна служба» та «публічно-правове утворення» виділено самостійними категоріями. Тому законодавство Німеччини відносить господарську діяльність публічно-правових утворень до сфери регулювання цивільного права [3, с. 22]. У польському цивільному законодавстві ситуація є подібною. Наприклад у положенні ст. 1 Кодексу цивільного Республіки Польща [4] про державу як особу цивільно-правових відносин не йдеться. У той же час у ст. 33 зазначеного закону, де визначається суть юридичної особи (*osoby prawne*) серед цих осіб у першу чергу названою є Державна Скарбниця (*Skarb Panstwa*) та організаційні об'єднання, за якими законом передбачено статус осіб юридичних. Тобто держава тут згадується як суб'єкт цивільного права у вигляді особливого різновиду юридичних осіб, цивільна відповідальність якої є секуляризованою

щодо відповідальності створених нею державних юридичних осіб (panstwowe osobyprawne) – ст. 40 Кодексу цивільного Республіки Польща [4].

Небезпека підходу до суті держави як виключно суб'єкта публічного права у цивільних відносин (коли її цивільно-правовий статус у цивільному законодавстві не є прописаний) проявляється у тому, що встановлюється нормативний вакуум щодо правил участі держави у цивільних відносинах на передбачених у ст. 1 ЦК України засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Вітчизняний законодавець на відміну від названих вище кодифікованих актів іноземних держав у гл. 9–11 ЦК України вказує на участь держави у цивільних відносинах. Зазначена прогалина регулювання цивільно-правового статусу держави з посиланням на інший, не прийнятий закон, виступає основою для існування колізій змісту положень цивільного, господарського та фінансового законодавства щодо механізму участі держави у немайнових та майнових відносинах. Цей факт призводить до встановлення на практиці щодо держави ряду привілеїв порівняно із «типовими» суб'єктами приватного права (фізичними та юридичними особами), як це було типовим за часи державно керованого комуністичного соціалізму. Зрозуміло, що в нинішніх ринкових умовах декларації рівності всіх суб'єктів права перед законом це не повинно бути можливим. На жаль подібна інерція спостерігається зараз, коли внаслідок прогалини в чинному законодавстві щодо цивільно-правового статусу держави (щодо обсягу її цивільної право-та дієздатності, організаційно-правової форми тощо) встановлюються негативні передумови неможливості позиватися до держави, яка об'єктивно приймає участь у цивільних відносин. Зокрема не вирішеною процесуальною проблемою досі залишається питання про належного відповідача за позовами до держави. Наразі в Україні цивільний позов до самої держави не можливий, тому на практиці використовується конструкція цивільного позову до органу держави, який за чинним законодавством є юридичною особою. Натомість, держава через цивільне законодавство декларує свою власну безумовну цивільну відповідальність (зокрема в ст. 1177 ЦК України). Більш того у ст. 176 ЦК України задекларований принцип відсутності відповідальності юридичної особи, створеної державою за зобов'язаннями останньої. Таким чином, особа, що заявляє позов до органу державної влади про відшкодування майнової шкоди, завданої наприклад, злочином, у будь-якому разі не отримає належного відшкодування. Чітко нормативно не є прописаним механізм майнової бази цивільної відповідальності держави за власними зобов'язаннями, що особливо актуалізується в період відсутності в останній час традицій вчасного прийняття законів про державний бюджет на відповідний рік.

Як наслідок виходячи із положень ст. 13 Конституції України про правовий режим рівності всіх суб'єктів права власності перед законом, правовий статус держави у цивільних відносинах повинен бути вичерпно окреслений у цивільному праві з тим, щоб з урахування положень інших галузей права йшлося про особливості правового статусу держави, а не про переваги та адміністративний тиск з боку держави у цивільному обороті, крім випадків прямо зазначених у законі. Встановлення за державою статусу суб'єкта публічного права не повинно впливати на можливість отримання нею також статусу суб'єкта цивільного права. Відкритим залишається питання організаційної форми участі держави у цивільних відносинах: чи за посередництва специфічного інституту «казни» (під час своєї безпосередньої участі) або в рамках перевіреного часом інституту «юридичної особи» (під час окресленої у науці опосередкованої участі держави).

Література

1. Брагинский М. И. Участие советского государства в гражданских правоотношениях / М. И. Брагинский. – М. : Юридическая литература, 1981. – С. 11–12. – 192 с.
2. Харитонов О. І. До питання про діалектику розуміння цивільних та адміністративних правовідносин / О. І. Харитонов // Еволюція цивільного законодавства: проблеми і практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [29–30 квітня 2004 р., м. Харків]. – К., 2004–782 с.
3. Шапп Я. Система германского гражданского права : [учеб.] / Я. Шапп ; пер. с нем. С. В. Королев. – М. : Международные отношения, 2006. – 189 с.
4. Kodeksywilny: Ustawazdnia 23 kwietnia 1964 r. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19640160093>

УДК 346:346.26 (043.2)

Ключник А. В.,
помічник адвоката, м. Київ, Україна

ПРАВОВИЙ СТАТУС ПРИВАТНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Актуальність даної теми полягає у тому, що приватне підприємство є досить поширеним видом юридичної особи, проте спеціального закону, яким регулюється діяльність приватних підприємств, немає. Тобто всі питання організації та діяльності приватних підприємств слід вирішувати виходячи з загальних норм Цивільного кодексу України та Господарського кодексу України, інших законів.

Відповідно до чт. 113 ГК України приватним підприємством визнається підприємство, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці чи з використан-